

ЛЕПОТА У КУЛТУРИ БУГАРА И СРБА¹

Красотата в културата на българи и сърби/ Лепота у култури Бугара и Срба је тринаести по реду двојезичан тематски зборник, који наизменично издају Филолошки факултет Великотрновског универзитета „Св. св. Кирил и Методиј“ и Филозофски факултет Универзитета у Нишу. У тим тематским зборницима штампају се радови о предложеној теми (трпеза, комично, своје и туђе, еротско, игра, тело и одело, село и град, име, време и простор, стварност и фикција, реч и гест, емоције – што се може видети на странама 5–6), који се претходне године саопште у Великом Трнову или у Нишу на једнодневним научним скуповима, који су део четвородневног дружења професора и студената. На тај начин зборници представљају писани траг једне, сада већ дугогодишње традиције и ретког примера сарадње међу универзитетима на Балкану.

Скуп чија је тема била *Красотата в културата на българи и сърби*, одржан је 13. маја 2016. године у просторијама Славистичке катедре на Филолошком факултету Великотрновског универзитета. У зборнику јештампано 14 радова учесника скупа, професора и студената докторских студија са оба универзитета. Они се са аспекта науке о језику, науке о књижевности и методике наставе језика као страног и нематерњег баве појмом лепоте.

Највише радова посвећено је језичким питањима која се тичу прагматике, семантике, фразеологије, контрастивне анализе, лингвистичке антропологије, транслатологије и ономастике.

Контрастивни приступ одлика је радова Станке Бонове (*Красотата в обръщенията към деца: българско-полски паралели// Лепота у облицима за обраћање деци: бугарско-пољске паралеле*, 23–33) и Ценке Иванове (*Красив и грозен – лингвокултурологични антонимни опозиции (универсални и индивидуализирачки черти в български и сръбски) // Леп и ружан – лингвокултуролошке антонимне опозиције (универзалне и индивидуалне црте у бугарском и српском језику)*, 173–181). С. Бонова анализира најпопуларније језичке формуле и хипокористике за обраћање деци код Бугара и Пољака са циљем да установе и објасни разлике у овој области, а као илустрацију наводи примере из комуникације у којима долази до грешака у спорезумевању због непознавања језичких кодова друге културе. Ценка Иванова пореди антониме *красив-грозен/леп-ружан*, као и друге вишезначне и синонимне речи са тим значењем у бугарском и српском у разним контекстуалним и стилским употребама и закључује да они, услед различитих семантичких компоненти, могу имати различито значење упркос сродности језика и фонетској сличности облика.

¹ Ценка Иванова, ур., *Красотата в културата на българи и сърби/ Лепота у култури Бугара и Срба*, Велико Търново, 2017.

Бавећи се језиком реклама, у којима је лепота важна естетска категорија, Валентина Бонцолова у раду *Красотата като рекламен стандарт и нејната вербализација // Лепота као рекламни стандард и њена вербализација* (133–144) анализира вербализацију лепоте, показује разноврсност лексичких јединица које се при томе користе и склоност ка њиховом експресивном сједињавању при чему се најчешће користе именица *лепота* и придев *лепо*, као и њихове изведенице.

Валентина Седефчева у раду *Как да превеждаме красотото: србско-български транслатологичен анализ // Како да преводимо лепо: српско-бугарска траслатолошка анализа* (182–193) показује да превођење српских пословица са придевом *леп* на бугарски језик, будући да се ради о семантички, стилски, структурно и временски маркираним лексичким јединицама, доводи до губитка дела семантике оригинала уколико се тежи аутентичности на плану звучања. Као извори коришћене су збирке Вука Караџића, Ивана Богорова и Петка Славејкова.

Српске народне умотворине, појам телесне лепоте и однос према њој послужили су као материјал за изучавање Јордани Марковић (*Језичка средства за описивање телесне лепоте у српској народној књижевности на грађи из српских народних песама*, 34–49) и Драгани Вељковић (*Конституисање значења појма лепо(та) кроз паремиије из збирки Вука Караџића и Ђуре Даничића*, 50–63). Ј. Марковић анализира појам телесне лепоте у народним песмама, понајвишеу онима које је забележио Вук Караџић, однос народног певача према њој, као и језичка средства којима се она исказује и запажа да је мотив чест у лирским, пре свега љубавним и сватовским, песмама, као и у епским песмама са темом женидбе. За дочаравање лепоте, која се пре свега огледа у младости, високом стасу, белом и руменом лицу, користе се стални епитети и метафоре и друга језичка средства. Д. Вељковић на основу анализе корпуса од око 140 пословица издваја мању групу примера који указују на лепоту и лепо као позитивне категорије (нпр. *Што није лијепо гледати, није лијепо ни љубити*), док већа група примера упозорава на њихове негативне аспекте (*Залуду је лијепа брада, кад је слаба глава*). На основу овога може се сагледати како народна мудрост вреднује ове појмове.

Трагање за специфичностима бугарског стандарда за лепоту и лепо кроз језичку слику света предмет је рада Марије Илиеве (*Красива катo капка или представата за красота в българската картина на света // Лепа као кап или о доживљају лепоте у бугарској слици света*, 13–22). Поредиши језички материјал из бугарског, руског и пољског језика М. Илиева долази до закључка да је код Бугара лепота повезана са човеком, његовом духовношћу и моралношћу, а визуално за јаркост, шаренило и хамонију боја.

Надежда Јовић бави се *Личним имена код Срба од основа са значењем леп и ружан* (64–76) на материјалу из *Речника личних имена код Срба* Милице Грковић, одакле је ексцерпирано 120 имена од основа са значењем *леп* (*гизд, див, крас, леп/љеп, уб/хуб, цакан*) и *ружан* (*гнус, грд, гроз, груб, руг*), која су анализирана са становишта мотивације, семантике и творбе.

Из области науке о књижевности у зборнику су се нашла четири рада, која разматрају појам лепоте узимајући у обзир њено представљање не само у књижевности већ и у другим уметностима.

Тезу да је у бугарској култури естетска лепота непосредно везана за моралну лепоту заступа и Радослав Радев (*Красотата на жената в мјарата на труда и почивката // Лепота жене у раду и одмору*, 77–88), разматрајући приказе лепоте жене у бугарској књижевности и сликарству на примерима из дела О. Дозона, Љ. Каравелова, П. Р. Славејкова, П. П. Славејкова, И. Вазова и на основу анализе слика П. Георгиева, И. Лазарова, С. Сотирова и Б. Обрешкова.

Николај Димитров (*Три модела на женската красота в началото на българския модернизъм (Черните очи на К. Христов, Фрина на П. Славејков, Аз искам да те помня все така на Д. Дебелянов// Три модела женске лепоте у раном бугарском модернизму (Црне очи К. Христова, Фрина П. Славејкова и Желим да те такву памтим Д. Дебелянова)*, 89–102) анализира естетске тенденције (непристојно, узвишено, не-лепо) и етапе у развоју бугарског модернизма на конкретним делима која их одражавају кроз моделе женске лепоте. Они се крећу од чулности, ка идеји о духовном расту, да би завршили сликом меланхоличне жене.

Категоријом не-лепо у уметности баве се радови Илијане Димитрове (*Баналното като естетическа категория на не-красивото в късната проза на Константин Константинов и в живописното творчество на Едуард Хопър// Банално као стетска категорија не-лепог у позној прози Константина Константинова и сликама Едварда Хопера*, 103–120) и Саве Стаменковића (*Мој проблем није у мени, мој проблем је искључиво на мени – питање лепоте у „Класику“ Едмонда Ростана и „Обичној младинској драми“ Леона Ковкеа*, 121–132). И. Димитрова запажа да светлост у делима два уметника допуњава и улепшава банално, док С. Стаменковић истиче да јунаци анализираних дела превазилазе свој физички недостатак сазревањем, одустајањем од идеализовања љубави и лепоте и одбацивањем физичке лепоте као императива у животу.

Са становишта методике наставе страног језика зборник *Красотата в културата на българи и сърби/ Лепота у кутури Бугара и Срба* доноси два рада.

Ивана Митић (*Изрази за исказивање лепоте и лепог у српском као нематерњем језику*, 145–158) истражује начин исказивања лепог и лепоте у српском језику као нематерњем средњошколцима албанске националности у Бујановцу. Применом аналитичког, дескриптивног и компаративног приступа истражују се карактеристике граматичких средстава за исказивање лепог и лепоте, као и концептуализације ових израза, а нуди се и модел за отклањање грешака и усвајање вокабулара.

Александра Јанић и Александар Новаковић у чланку под насловом *Различити нивои исказивања лепоте у уџбеницима за српски и бугарски језик као страни (на примеру уџбеника Реч по реч и Български език за чужденици)* (159–172) баве се упоредном анализом нивоа за исказивање лепоте кроз дидактичку обликованост уџбеника за учење

српског и бугарског језика као страног упоређивањем њихових лексиколошких садржаја. Циљ је био да се покажу сличности и разлике кроз садржински, визуелни и значењски приступ. Указује се на квалитет ових уџбеника и потребу да се подстиче самосталан стваралачки рад ученика.

Општи је утисак да ће различити приступи теми лепоте свих поменутих радова свакако бити занимљиви читаоцима, те да ће и ова тема додатно осветлити сличности и разлике у култури Срба и Бугара као и претходних дванаест тематских зборника.

На крају издања (194–197), као што је уобичајено у двојезичним зборницима Универзитета у Нишу и Великотрновског универзитета, дати су основни подаци о ауторима и њиховим научним интересовањима, што треба да допринесе даљем продубљивању и ширењу сарадње.